

Fertő-táj Szemle

Üdvözlét az olvasónak!

Álmodtunk valamit, hogy a Fertő-táj Világörökség értékeit egy újabb formában, egy újabb közönségnek is be tudjuk mutatni. Az elektronikus kiadvány egy negyedévente megjelenő szemle, mely ingyenesen elérhető a kiadványra feliratkozott érdeklődők számára. A periodika célja rendszeres fórumot biztosítani a tájról szóló népszerű tudományos és irodalmi cikkeknek, írásoknak. A szemle témái: természet – nemzeti park aktuális hírei, kulturális örökségek, felújítások, népszokások, rendezvények, beszámolók, rövid irodalmi alkotások, mondák stb. A táj múltjának minden gazdagságát, jelenének problémáit, jövőjének lehetőségeit, történetét, művészetét, kultúráját, szociográfiáját, nyelvi és néprajzi sajátosságait szeretnénk bemutatni. Hiszen a feladatunk nem kicsi. Örökséget kaptunk elődeinktől, méghozzá olyan örökséget, melyet a világ is egyedülállónak, különlegesnek és pótolhatatlannak tart. Olyan értéknek, mely nem csak a miénk, de az egész emberiségé. A szemlével szeretnénk hozzájárulni a táj, mint örökség feltárásához, értékeinek tudatosításához, a világörökség eszméjének terjesztéséhez. Végül egy kérés. Ha tetszik a kiadvány, kérem, terjessze!

Irodalom: Egy nagy himnusz az egész Fertő tája

A Fertő sokig nem tartozott hazánk legszebb tájai közé, még a hazáját nagyon szerető nagycenki földbirtokos, Széchenyi István, is csak így jellemzi a tavat egyik keleti utazásaikor keletkezett írásában:

"Szegény kis hazám, gondoltam, bizony csúnyácska vagy. Persze nem ismerlek eléggé, de majd megnézek, mert gyengéden szeretlek, földed és beképzelt lakóid ellenére. És te, jó Fertő tavam, téged is szeretlek, de szép aztán igazán nem vagy, csak maradj meg nekem, arra kérek, hiszen nincs is partod, és igazán szép tőled, ha el nem szaladsz. Mégiscsak az a legkedvesebb, ami a miénk. És mégiscsak annak az országnak a levegője a legjobb, amelybe beleszülettünk, ahol gyermekkorunkat töltöttük, és legdrágább az a nő, akit ifjan szerettünk. Utazunk szerte a világban, megkedvelünk mindent, amivel találkozunk, de végül mégis mind visszatérünk a régi hazába, a régi kedveshez. Sok országot bejártam, sok népet láttam, szívemet mégis egyre marja a bánat. Ó, naponta hányszor ismétlem magamban e sorokat!" [1818. december 4.]

Aztán Jókai Mór ide helyezi a Névtelen vár – című regényének cselekményét 1877-ben és a tavat már romantikus köntösbe öltözteti:

„A Névtelen Vár egyikén azoknak a földnyelveknek épült, amik a Fertő déli partjáról a tóba benyúlnak. Az öregek, akik e vadászkastélyt épülni látták, azt állítják, hogy azon a helyen valami régi cölöpépítészet maradványai voltak. (Livius és Justin szerint a mai Narbonne-ból kivándorolt kelták voltak a tókönyék őslakói.) Még akkor a magyar embernek kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy magánál régibb őslakók emlékeinek kutatásával törődjék. Ha volt a kőfejszés kelta kornak régi

építménye ottan, arra bizony az új kastélyt jó volt rárakni. A néphagyomány azt is állítja, hogy sok év előtt, a múlt században, az a hely, ahol most kastély és park van, mind tófenék volt, s ez is igaz lehet. A Fertő igen szeszélyes tó. Az elmúlt utolsó két évtized alatt magunk is láttuk élő szemeinkkel, hogy egyszer csak nagy részben kiszáradt: eltűnt, nem volt tó. Otthagyta a fenekét szárazon.

A partbirtokosok, kik addig a víz tükrét bírták, most elfoglalták a kiszáradt tófeneket; felosztották, legelőnek, kaszálónak használták; azután kiadták haszonbérbe: az árendások tanyákat, gőzmalomokat építettek az "új föld"-re: búzát, tengerit vetettek belé, egy esztendőben kétszer is arattak, - egyszer aztán megint más jutott eszébe a Fertőnek: újra kinevezte magát tónak, visszafoglalva elébbeni méltóságát, s vetések, tanyák megint eltűntek a zöld hullámtükör alatt; csak egy-egy gőzmalom kéménye maradt fel tanújelül az álmodott paradicsomról szóló tündérmesének. Ilyen tündéri játékot gyakran űzött a Fertő a halandókkal. 1737-ben Rusztról Ilmicre gyalog gázoltak át a tavon az átelleni partról a lakosok. A földesúri levéltárak teli vannak okiratokkal nevezetes falvokról a tóparton, mik nagy dézsmát, halászati haszonbért fizettek valaha. Két ilyen gazdag falunak a harangját nemrég halászták ki Széplak táján a tó fenekéről, az egyik harang a széplaki toronyban van most is; s a halászok gyakran húznak fel hal helyett tört sírkeresztek darabjait, mik félig megkövesülten az eltűnt Jakabfalva, Fertő, Kenderalja falvairól tanúskodnak. - Hát a Strabo által leírt római castellum, hát az Eginhart említette avar gyűű-vár, melyben Nagy Károly gallusai a csakánok mérhetetlen kincseit vetették prédára, hová lettek? Elnyelte őket a Fertő. Alámentek annak a csodálatos földnek, ami meghajlik a szekér alatt, míg terhével végiggördül rajta: úgy mondják "lóhitáz"; itt-amott égerfaerdők, óriás fenyőcsoportok nőnek fel rajta; a szép zöld erdő mellé házakat építenek; egyszer aztán elkezdi emelkedni a föld: a falak alásüllyednek a vízbe; hanem az erdők, azok együtt emelkednek a földdel, s úsznak a föld alatti elementum felett."

A tó innét kezdve már több művészt megihletett. Harsányi Lajos papköltő (1883-1959) úgy jellemzi a tájat, hogy „Egy himnusz az egész Fertő tája”. De nem csak a táj, hanem a Jókai regény is mély nyomot hagyott benne.

Harsányi Lajos: A névtelenvár asszonya

Mióta elment - jaj - halott a Fertő.
Fakó ezüstként fekszik roppant ágyán.
Mint özvegyek állják körül a nádak.
Sötét fejük lehajtják, búsán, árván.

Mióta elment - jaj - halott a nagy park.
A vén platánok fojtottan zokognak.
Alattuk sírva jár a köd-szemű ősz
S emlékei a régi bánatoknak.

Mióta elment - jaj - halott a kastély.
Az aranyszélű képek búsán néznek.
Selymek, brokátok lassan halványulnak.
Nem érzik bársonyát egy drága kéznek.

Mióta elment, nagy csönd jár a tájon,
Mint dőlt kapus, nagy, messzi temetőkön.
Suhog a Fertő milliányi nádja
S a Névtelen vár kongva egyre várja,
Hogy asszonya - mint bús Hold - visszajöjjön.

Végül nemcsak a művészek fedezték fel a tájat, hanem 2001-ben az UNESCO világörökséggé nyilvánította és ezzel a Fertő felkerült arra, a listára, amely a világ legszebb tájait tartalmazza.

Érdekeség a Fertő tavi halászatról, az elektromos halászati kutatás

„Az elektromos áram halászatban való alkalmazását, mint a halfogás új módszerét egy véletlennek köszönhetően fedezték fel. 1908-ban egy a németországi Teltow csatornán létesült elektromos vízerőtelep felső légvezetéke műszaki meghibásodás miatt a vízbe esett elkábítva ezzel a csatorna halállományát, amely eseménynek a helyi halászok is a szemtanúi voltak. Ezt a megfigyelést követően a világon szerte, így Magyarországon is kutatásokat indítottak a módszer tökéletesítésére. Az elektromos halászatban rejlő lehetőségeket felismerve és annak a termelésbe való beállítást elősegítendő a kutatások elősegítésére a Földművelésügyi Minisztérium létrehozta a Kísérleti Elektromos Halászati Üzemet, amely 1955-1959 között működött a Fertő tavon. A kezdeti próbálkozások nehezen kezelhető, nagy üzemanyag fogyasztású és biztonságtechnikailag is kifogásolható gépekkel kezdődtek meg a kísérletek a Fertőn. A képek tömege kezdetben a 200 kg-ot is meghaladták és az üzemanyag fogyasztásuk az óránkénti 5-6 litert is elérte. A Villamosipari Központi Kutató Laboratórium a hazai magas sótartalmú, szikes tavakon is eredményesen alkalmazható, robbanómotorral ellátott, már pulzáló egyenáramot használó, biztonságos, jól kezelhető, alacsony üzemanyag fogyasztású halászgépet fejlesztett ki. A Fertőn a fejlesztések hatásának köszönhetően 1955-ben a fogott 12,5 mázsa hal 80 %-át ilyen halászgéppel került terítékre. Fontos momentum, hogy a kutatásokat központilag nem finanszírozták, így azokra a forrásokat a Fertőből kitermelt halakból kellett előteremteni. A kutatásoknak a horgásztársadalom, okkal, vagy ok nélküli (ez ma már nem tisztázható) felzúdulása vetett véget 1959-ben a Fertőn a Kísérleti Halászati Üzem felszámolásával. Az országos kutatás a következő évben fejeződött be Györe K. (1996.)

Ribiánszky M.-Woynarovich E. (1962) írja, hogy 1955 és 1959 között az FM Kísérleti

elektromos Halászati Üzeme fennállása alatt az alábbi mennyiségű halat fogta ki a Fertőből:

1955 : 124 q

1956 : 231 q

1957 : 262 q

1958 : 91 q

1959 : 81 q

Érdekes adat, hogy a leírás szerint az elektromos úton kifogott hal 90 %-a ponty volt, de fogtak csukát és kárászt is.” Forrás: <http://www.ferto-neusiedlersee.hu/halaszat.html>

Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa

9431, Fertőd, Haydn u. 2.

2011. évi közhasznúsági jelentése

Az Egyesület 2003-ban alakult a Fertő-táj Világörökség értékeinek megtartására, fejlesztésére.
A 2011-es évben az Egyesület működésében a közhasznú tevékenység aránya 100% volt.

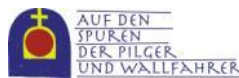
2011. évi gazdálkodási adatok:

Közhasznú tevékenység bevétele:	13 918 000 Ft
Közhasznú tevékenység kiadásai:	17223 000 Ft
Közhasznú tevékenység eredménye:	- 298 000 Ft
Követelések:	333 000 Ft
Saját tőke:	1 924 000 Ft

Az Egyesület 2011-ben értékőrző rendezvényeket szervezett, a turisták számára felvilágosító és tájékoztató tevékenységet végzett.

Fertőd, 2012. 04.30.

Ivanics Ferenc elnök

Esemény: Nagyheti zárandoklat a Mária úton Kópházáról az Urak asztalához

Hagyományteremtő céllal szervezte meg a Fertő-táj Világörökség Egyesület nagyheti zárandoklást népszerűsítő rendezvényét 2012 április 3-án, amelyen több mint százán vettek rész Magyarországról és Ausztriából.

Az Ausztria-Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program támogatásával valósul meg a PILGRIMAGE projekt, amelynek fő célja a Nyugat-Dunántúl és Kelet-Ausztria között évszázados hagyománnyal rendelkező máriacelli zárandokutak jelen kor igényeinek megfelelő életre keltése, illetve abból szakrális-, turisztikai termékek és kínálat kialakítása.

A nagyheti zárandoklat a Mária út térségünkben áthaladó részének a szakaszavatója is volt, sok helyen már megtalálhatók a kihelyezett táblák és kilométerkövek. Az irányító rendszert a közeljövőben információs táblák és ún. Mária kapuk egészítik ki, amelyek az út szakrális csomópontjaira (kegyhelyek, templomok) kerülnek. A Mária út teljes egészének és regionális szakaszának is a felavatására Nagyboldogasszonykor, 2012. augusztus 15-én került sor.

Az irányító rendszeren (táblák, kilométerkövek) kívül a projektben készül térkép, útikönyv, képeslapok, zárandok igazolvány és kisebb ajándéktárgyak. A projekt magyar partnerei a Vas Megyei Közgyűlés Önkormányzata illetve a Fertő-táj Világörökség Egyesület. Az Egyesület az út „térségi begyázódása és működésbe hozása” mellett feladatául vállalta, hogy a kiépülő zárandokutak a közép-

európai szakrális utak nagy családjának egyenrangú hálózati társa legyen (Jakab út, Márton út, Gyöngyök útja), illetve az útvonal mentén fekvő önkormányzatok, plébániák, szállásadók és vendéglátó helyek a különböző igényeknek megfelelően spirituális és turisztikai termékeket, szolgáltatásokat dolgozzanak ki a zarándokoknak.

A nagyheti zarándoklat az egykori határsáv, a kitáblázott Mária út 21 km-es szakszán haladt végig a Kópházi kegytemplomtól Harka, Muck, Hermes és Magas bérc érintésével az Urak asztalához.

A zarándoklat lelki vezetője Reisner Ferenc hegykői plébános volt, a záró szentmisét az Urak asztalán Pál László Eisenstadt – StGeorgen plébános Reisner Ferencsel és Németh Antal kópházi plébánossal mutatták be. A kétnyelvű szentmisén a szikrai (Siegraben) önkormányzat vezetői és a falu hívő közössége is képviseltette magát, akik a Mária út 6 km-es ausztriai szakaszán zarándokoltak fel az Urak asztalához.

A rendezvény az ausztriai kezdeményezéshez kapcsolódott, amely keretében immár három éve Salzburg, Tirol tartományokban (az idei évben már Alsó-Ausztriában és Stájerországban is) több

helyen nagy hét kezdetén útra kelnek zarándok közösségek, csoportok, hogy a húsvétra készülődve felhívják a zarándoklás (test-, lélek- és közösség építő) jótéteményeire a figyelmet.

Magyarországon első alkalommal került sor nagyheti „promóciós”, zarándoklást népszerűsítő akcióra, amelyen főként a környékbeli zarándok közösségek (Hegykő, Kópháza, Sopronkövesd, Fertőd, Sopron) vettek részt, de együtt zarándokoltak a Mária Út Egyesület vezetői és az NYME győri Apáczai Kar vallási turizmus szakos hallgatói is. A rendezvényen keresztül a szervezők olyan önkénteseket is kívánnak „toborozni”, akik bekapcsolódnak a térségi zarándokút működtetésbe, fenntartásába (út karbantartás, zarándokok kísérés, rendezvény szervezés).

EUROPEAN UNION
European Regional
Development Fund

Creating the Future
AT-HU 2007-2013

noe-mitte
Regionalverband
Lebenswerte schaffen

A Fertő gyógyhatásáról

„A'fertő tavába sok száz ember el jár nyárban fürödni. Némellyek 2-3 óra járásnyi földről is. Ha kérdezi az ember ezeket, miért oly messziről is el fáradoznak a 'ferdésnek kedvéért? Felelnek: mert a 'fertőben való fürdes hasznosabb, minden más vízben való fürdésnél, ámbátor nem hiszik ők ezt, arra magok sem tudnak tovább felelni. Akár honnét származott légyen ez a' vetélkedés a' fertőről a' köz nép között, annak okának kell lenni.az értelmesebbeknek feleletjek pedig ez, mert, ugy mondanak tsudálatosan meg könnyebbül az ember teste a' fertőben való fürdésre, a' motskot kiváltképen le mossa az ember bőréről, és mindenféle testi kihányást hamar meggyógyít. Gondolom ezen okból oda el járóknak száma gerjesztette már régről fogva a' köz népnél az említett mondást.” Kis József orvos doctor: A fertő vízében való fürdésről (1797.)

De vajon ki volt ez az orvos, aki a Fertőt egy természetes gyógyfürdőnek tartotta. Szállási Árpád cikke alapján szeretném Széchényi Ferenc gróf udvari orvosát bemutatni.

„A nekrológ tisztelgő–búcsúztató műfajával már az 'Orvosi Hetilap' egyenesági elődjének, az 'Orvosi Tár'-nak az első évfolyamában (1831) találkozunk. Az V. füzetben Kern, valamint Hartmann bécsi professzorról jelent meg életművet summázó méltatás, a VII.-ben Kis Józsefről, a Széchényi család udvari orvosáról. Nem a Széchényiek iránti tiszteletből, ő maga szolgálta meg a megemlékezést.

Miskolcon született 1765-ben, Pesten 1790-ben avatták orvosdoktorrá. amint az Bugát és Schedel lapjában olvasható, a tehetséges fiatalember hamarosan „gróf Széchényi Ferencz' bölcs figyelmére juta, 's már 1790-ki October 1-ső napján az említett Nagy Méltóság udvari orvosává nevezi őtet, melly időtől fogva nem mint csupa orvos, hanem mint valódi tisztelő barátja a' grófi háznak, 34 esztendeig fáradhatatlan ügyességgel szolgált uraságának”. Tehát akkor került a kiscenki kastélyba, midőn gazdáját – aki 1786-ban II. József németesítő törekvései miatt lemondott királyi biztosi tisztéről – a császár halála után az országgyűlés visszahelyezte eredeti hivatalába. A cenki Széchényi-kastély ekkor az ország egyik legfontosabb szellemi csomópontja. Gyakran megfordul itt Kazinczy, Révai Miklós, itt található a legnagyobb könyvtár (a mai Széchényi Könyvtár alapja), amelyben Kis József szavaival „minden munkálkodó Tanultnak szabad olvasása vagyon, a' mellett, hogy mint kenyeres barát tekintetik egyszersmind a' házban”. Ő a négy gyermek egyik orvosa, mert azok ugyan Sopronban neveltetnek, de kijárnak Cenkre, ő maga bejárt Sopronba. István, az ötödik gyermek, 1791-ben született Bécsben. Kis doktor a legnagyobb magyart már csecsemőkorában meg-

meglátogatta az apa kíséretében, később Sopronban gyakorta. Ugyanekkor jelent meg a császárvárosban az első műve: 'Az érvágónak pathológiája', amelyet a magyar köpülőző borbélyok használatára írt. Ismertebb könyve azonban az 'Egészséget tárgyazó katechismus a' köz-népnek és az oskolába járó gyermekeknek számára, hogy tudhassák egészszket betsülni és őrizni'. Sziesz Klára soproni nyomdáját 1794-ben hagyta el, majd még egyszer bővítve 1796-ban, végül 1797-ben Kolozsvárt kivonatos kiadás készült belőle. A tankönyvecske érdekessége többek között, hogy az első része egy természettudományos ismerettár, a víz tisztításától a villámlásig sok mindenről szó esik benne, rendkívül áttekinthetően. Például az előző ajánlott módja: „jól ki-mosott fővénnyel félig megtöltött edénybe öntjük, és az edény fenekén apró lyukakban által-szivárogtatjuk”. Más helyütt figyelmeztet: égháborúnál ne húzódjanak fa alá, mert „magokhoz húzzák a Villámot”. Avagy halvásárlásnál csak élőket vegyék, nem élőknél a kopoltyú piros színére legyenek tekintettel. Az iskolákba a testgyakorlást tantárgyként ajánlja, úgy tetszik, akkor még nem tartottak órákői tízperceket, mert a 3–4 órás szüntelen ülést rendkívül károsnak tartja. A második rész az egyes betegségekkel, az orvosi magatartással és a beteggondozással foglalkozik. A honoráriumról azt írja: „Az Orvosnak-is élni kell; az az ő kenyér-keresése”. A variolizációról Jenner vakinációs könyve előtt négy esztendővel szó szerint a következőket írja: „Azon gyermekből, a' kinek jó, kevés, és valóságos himlője vagyon, vesz az ember egy kis kés, vagy lapos tő hegyére himlő genyetséget. Azon egészséges gyermeknek, a' kit bé akar oltani, karja bőre alá szúrja azt rézsént, hogy még vér jöjjön-ki belőle. Akkor meg-fordítja a tő hegyét a' bőrötske alatt, hogy a' himlő- genyetség ott maradhasson.” Tankönyvről lévén szó, nem derül ki, végezte-e ő gyakorlatban is a himlőoltást. Ha igen, akkor itthon sokakat megelőzött. Az viszont bizonyos, hogy a Széchenyi-gyermekek Sopronban e könyvből tanulták az egészségtant, a testgyakorlást és a tisztaság szeretetét.

'Emlékeztetés a himlő-beoltásnak hasznára, az önnön magzatjokat igazán szerető szülőknek vigasztalására' című műve (németül is) 1799-ben jelent meg, szintén Sopronban. Ebből már egyértelműen kitűnik a saját kedvező tapasztalata.

E sorok írója Győry Tibor 'Orvosi Bibliographiá'-jának a Magyary-Kossa könyvtárából származó példányát birtokolja. A nagy kiegészítő rivális –ahol teheti –, korigál, áthúz, belejavít. Nem tudni miért, de Kis nevét mindig Kisre módosítja. Meglepő viszont, hogy Győry alapvető és teljességre törekvő művében nem található sem 'Az érvágónak pathológiája', sem 'A' Fertő tava vizének és orvosi tulajdonságainak földő gyanánt leírása 1797-ben Kis József orvos doctor által', amely közel száz oldalas írás. Igaz, hogy a Rummy Károly György szerkesztette 'Monumenta Hungarica az-az: magyar emlékezetes írások' sorozatában jelent meg, de Győry másutt a társszerzőket, sőt a fordítókat is felsorolja. A Göttingában végzett Rummy, a 'Neuer Teutscher Merkur' magyar tudósítója, a jénai egyetem kültagja, 1810–1813 között a soproni evangélikus lyceum tanára volt, innét az ismeretségük. Rummy 1813-ban elfogadta Festetics György meghívását, és a keszthelyi Georgikon előadója lett. A 'Monumenta Hungarica...' három kötetét 1815/16-ban adta ki, a második javított kiadáshoz jó barátja, Kazinczy Ferenc írt lelkes-méltató előszót. I. kötetében jelent meg Kis Józseftől 'A' Fertő tavának geographiai, historiai és természeti leírása'. Hivatkozik Zsámboki Jánosra, aki a félhold karimájú Fertő tavat szélesebbnek írta le a Balatonnál. A vizéből kifogott halak nemcsak Sopronban, de Bécsben is kapósak, a császárváros lovait nagyrészt a Hanságból látják el szénával. A II. kötetben bőven ír a sekély tó vizének gyógytulajdonságairól. Fő hatását a bő széksó (sziksó, Soda) tartalmában véli megtalálni, a szabad alkáliákat gálicköves vízzel mutatta ki. Ugyanennek tulajdonította 1763-ban Torkos Justus János a 'Sal minerale Alkalinum nativum Pannoniae' című művében. Erre Kis József is hivatkozik. Főleg a reumás bántalmakra és a bőrbajokra hat kedvezően. Leírja, hogy amikor 1794-ben

a soproni kaszárnyában állomásozó katonákat a Fertőre fürödni rendszeresen kivezényelték, a „szennyedékjeiktől és más motskos sebjeiktől” a betegek hamar meggyógyultak.

Midőn 1811-ben Széchenyi Ferenc gróf a szembajára hivatkozva, valójában Ferenc császár abszolútizmusát félve, a közéletől végképp visszavonult, a család Bécsbe költözött. A doktoruk szintén. Széchenyi István ekkor Morvaországban katonáskodik, még nem sejteni, ki lesz belőle. Széchenyi Ferenc gróf 1820-ban halt meg, a császár félelmetes árnyékában, a Burghoz közel. Négy év múlva követte őt neje, Festetics Julianna. Az elhunyt főúr rendelete szerint a Széchenyi-fiúk évjáradékkal látták el a család orvosát, aki egészségének visszanyerése reményében feleségével és három leányával a mediterrán éghajlatú Triesztbe költözött. A kistermetű, sovány ember maradék erejét a kiújuló tüdőgyulladások és májbajok lassan elfogyasztották. Nem tért vissza többé sem Bécsbe, sem Cenkre, 1830. április 28-án hunyt el. Nem adatott meg neki, hogy a 'Hitel' megjelenését megérhesse. Az 'Orvosi Tár' és a 'Tudományos Gyűjtemény' meleg szavakkal méltatta a nemes jellemű orvost és literátort, aki „a' honi tudós világ figyelmét külön is megérdemli”, és a Széchenyi családhoz annyira hozzátartozott.” http://mek.oszk.hu/05400/05439/pdf/Szallasi_KisJozsef.pdf

Felelős szerkesztő: Taschner Tamás

Szerkesztőség: Fertő-táj Világörökség Magyar Tanácsa Fertőd Haydn u. 2. www.fertotaj.hu